

Jaka Banfi*

Celjski grofje kot fevdni gospodje in njihov fevdni dvor**

IZVLEČEK

Nemško zgodovinopisje skupek vazalov nekega fevdnega gospoda imenuje fevdni dvor (Lehnshof). Celjski grofje so bili ob svojem zenitu morda najmočnejši fevdni gospodje v današnjem slovenskem prostoru. Stanovska in deželna pripadnost njihovih vazalov je bila raznolika. Pridobivali so jih na različne načine, včasih tudi s prisiljevanjem. Obveznosti, deloma določene tako z zapisanim kot tudi z običajnim fevdnim pravom, so bile obojestranske, za celjske grofe pa je bil njihov fevdni dvor tudi kadroviski vir, iz katerega so rekrutirali svoje dvorno-teritorialne uradnike. Tako kot je bil celjski fevdni dvor raznolik, tako so bile raznolike tudi fevdne prakse celjskih grofov.

Ključne besede: celjski grofje, vazali, fevdalizem

ABSTRACT

COUNTS OF CILLI AS FEUDAL LORDS AND THEIR FEUDAL COURT

German historiography refers to a group of feudal lord's vassals as a feudal court (Lehnshof). At their zenith, the Counts of Cilli/Celje were perhaps the most powerful feudal lords in today's Slovenian territory. The social and provincial allegiance of their vassals varied. The vassals were acquired through various means, sometimes even by force.

* Dr., asistent z doktoratom, Narodni muzej Slovenije, Prešernova cesta 20, SI-1000 Ljubljana, jaka.banfi@nms.si; ORCID: 0000-0002-3579-2234

** Članek je nastal v okviru raziskovalnega programa P6-0052 *Temeljne raziskave slovenske kulturne preteklosti*, ki ga financira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.

Obligations, partly determined by both written and customary feudal law, were mutual. The feudal court of the Counts of Cilli, which also represented a source of personnel from which they recruited their court-territorial officials, was just as diverse as their feudal practices.

Keywords: Counts of Cilli, vassals, feudalism

Fevdni dvor celjskih grofov

Nemško zgodovinopisje skupek vazalov nekega fevdnega gospoda imenuje fevdni dvor (Lehnshof).¹ Celjski grofje (1341–1456), potomci svobodnih gospodov Žovneških (okoli 1125–1341),² so svoje vazale imenovali unsere Getreue (naši zvesti).³ Najpreglednejša vira zanje sta fevdni knjigi Friderika II. in Ulrika II. za grofiji Celje in Ortenburg iz let 1436–1447 oziroma 1454–1456.⁴ Njuna vrednost je v tem, da služita tudi kot register vazalov, saj so na enem mestu zbrani skoraj vsi njuni vazali iz navedenega obdobja, zato dajeta dober pregled nad njimi, po drugi strani pa sta register celjske zemljiške posesti oziroma (podeljenih) fevdov. Glede na to, da je bila celjska dvorna pisarna v drugi polovici 14. stoletja že razvita, lahko dopustimo možnost, da so grofje že pred Friderikom II. vodili fevdne knjige (skoraj gotovo bi to pričakovali od Hermana II.).⁵ Vodenje fevdnih knjig je bilo v tem času za velike fevdne gospode, kot so bili celjski grofje, skorajda nujno, če so želeli imeti dober pregled nad svojimi vazali in podeljenimi fevdi. To, da sta zadnja dva celjska grofa vodila fevdne knjige, nam pove, da je bila celjska vazalna klientela v tem času tako številna, da je obstajala stvarna potreba po evidentiranju.⁶

Drugi viri, ki izdajajo podatke o celjskih vazalih, so posamične in vsebinsko raznolike listine. Fevdne knjige in listine skupaj omogočajo pregled nad žovneško-celjskimi vazali med letoma 1241 in 1456 ter vpogled v celjske fevdne prakse. Iz njih je razvidno, katere vrste fevdov so Žovneški oziroma Celjski podeljevali, komu, za koliko časa, pod kakšnimi pogoji in tako dalje. Podati točno število vseh celjskih vazalov v celotnem obdobju je nemogoče, ker nam viri tega ne dopuščajo. V fevdni knjigi grofa Friderika II. za grofiji Celje in Ortenburg (1436–1447) je navedenih 543 aktualnih vazalov, to je nosilcev fevda oziroma fevdnikov, ki so imeli vazalne obveznosti, v fevdni knjigi grofa Ulrika II. za isti grofiji (1454–1456) pa le 245, vendar moramo upoštevati, da je Ulrik II. fevdno knjigo vodil bistveno krajši čas. Te številke niso točne, saj iz drugih virov vemo za druge vazale iz tega obdobja, ki v omenjenih fevdnih knjigah niso navedeni.

1 Spieß, *Das Lehnswesen*, 36: »Die Gesamtheit der Lehnsleute eines Herrn wird als Lehnshof bezeichnet.«

2 Podrobno o svobodnih gospodih Žovneških in grofih Celjskih Kosi, Celjski.

3 Prim. Kosi, *Celjska klientela*, 11.

4 Gl. CFK I, CFK IIa, CFK IIb.

5 Podrobno o celjski dvorno-teritorialni upravi Banfi, *Uprava*, 21–58 (z dopolnitvami Banfi, *Klientela*, 193–248).

6 Podrobno o klienteli celjskih grofov Banfi, *Klientela*.

Za primerjavo so v spodnji tabeli navedeni podatki o številu vazalov nekaterih drugih velikih fevdnih gospodov v Svetem rimskem cesarstvu.

Tabela 1: Število vazalov izbranih teritorialnih zemljiških gospodov v Svetem rimskem cesarstvu med letoma 1200 in 1500

Vir: Spieß, *Das Lehnswesen*, 50, 51

Fevdni gospod	Leto	Število vazalov
grof Henrik I. von Regenstein	1212/1227	150
plemeniti von Eppstein	13. stoletje	okoli 200
gospodje von Bolanden	13. stoletje	okoli 200
hesenski deželni grofje	1370	120
badenski mejni grofje	1380	okoli 70
grofje von der Mark	1392/93	311
renski palatinski grofje	1401	okoli 450
grof Friderik II. Celjski	1436–1447	543
grof Ulrik II. Celjski	1454–1456	245

Stanovska pripadnost celjskih vazalov

Celjski vazali so bili iz vrst plemstva, meščanstva, duhovščine in kosezov. Po spolu so moški občutno prevladovali, najdemo pa tudi ženske (pretežno vdove in soproge vazalov). Daleč največ vazalov je bilo nižjih plemičev oziroma vitezov, duhovščine in kosezov pa le za vzorec. Po letu 1400 je opazna sprememba v dotedanjih fevdnih praksah, saj se začnejo med vazali pogosteje pojavljati meščani in ženske. Ta trend zaznamo po vsej Evropi, povezan pa je s širitvijo finančnega poslovanja oziroma z nadomeščanjem vazalne vojaške službe z denarnimi plačili, to pa so lahko izvajale tudi ženske. Ko so bili fevdi podeljeni vazalom in njihovim soprogam ali otrokom obeh (!) spolov, je bila običajno dodana fraza von sondern Gnaden (iz posebne milosti).

Tabela 2: Struktura vazalov v fevdnih knjigah Friderika II. (1436–1447) in Ulrika II. (1454–1456) Celjskih

Vir: Fevdni knjigi grofov Celjskih za grofiji Celje in Ortenbrug iz let 1436–1447 oziroma 1454–1456

	Friderik II. Celjski	Ulrik II. Celjski
skupno število vazalov	543	245
od tega:		
meščani	25	11
ženske (plemenite in neplemenite skupaj)	65	23
kosezi	14	11
duhovniki	2	1

Nesporno je, da so bili moški vazali iz vrst nižjega plemstva hrbtnica celjske vazalne klientele. Višjega plemstva je zelo malo, na tem mestu lahko izpostavimo gospode Perneške, Kraige in grofe Krbavske. Primer zase so gospodje Svibenski, ki so v drugi polovici 14. stoletja družbeno tako nazadovali, da so se celjski grofje uveljavili nad njimi in v končni fazi od njih dosegli priznanje vazalne zvestobe.⁷ Visoko ali knežje plemstvo se med celjsko klientelo ne pojavlja, kar je razumljivo, saj bi bilo to v nasprotju s pravili fevdnega reda oziroma fevdne lestvice (Heerschildordnung).⁸

Celjske vazale iz vrst plemstva lahko imenujemo celjsko plemstvo, pri čemer nimamo v mislih deželne pripadnosti, to je pripadnosti celjski deželi, ampak fevdno oziroma vazalno podrejenost celjskim grofom. Da bi razumeli pomen vazalnega plemstva za celjske grofe, moramo razumeti pomen deželnega plemstva za deželne kneze nasploh. Plemstvo je bilo konstitutivni element oziroma poglobitni tvorec dežele in, gledano širše, monarhije. Po priznanem avstrijskem zgodovinarju Ottu Brunnerju (1898–1982) je bila dežela najprej personalna unija deželnega plemstva, ki priznava isto deželno pravo, istega deželnega kneza in isto deželno sodišče, ter šele nato teritorialna organizacija.⁹ Plemstvo je tvorilo in predstavljalo deželo in deželnega kneza. Podobno bi lahko rekli za vazalno plemstvo teritorialnih zemljiških gospodov, kot so bili celjski grofje. Njihovo plemstvo je predstavljalo njih in njihovo teritorialno oblast, jih zastopalo, tvorilo njihovo vazalno (viteško) vojsko in jih spremljalo na potovanjih. Tisti teritorialni zemljiški gospod, ki je želel izgraditi deželnoknežjo oblast in lastno deželo, je moral doseči deželnoknežje priznanje zase tako od cesarja in svojega deželnega kneza kot od svojega plemstva.

7 SIAS 1063, sig. 4266. SIAS 1063, sig. 4267. SIAS 1063, sig. 4223. CKSL, 1366 IV 21. CKSL, 1372 VI 15. Podrobno o zatonu Svibenskih Kos, *Blesk zlate krone*, 309–78.

8 Spieß, *Das Lehnswesen*, 29, 30.

9 Brunnerjevo razumevanje dežele je smiselno povzeto v: Štih, *Dežela Grofija*, 124, 125. Gl. tudi Štih, *Celjski grofje*, 229, 230. Deloma gl. tudi Štih, *Na stičišču*, 93. Gl. tudi Brunner, *Land and Lordship*, 139–99.

Celjski grofje kot fevdni gospodje

Glavni fevdni gospod vseh celjskih vazalov je bil vsaj v teoriji vedno glavar celjske hiše. Njemu so se morali pokloniti in zaobljubiti vazali in od njega so prejeli fevde. Njegova dvorna pisarna je vodila evidenco vazalov, on pa je odločal, kdo bo prejel fevde in katere. Ko je Ulrik II. leta 1441 grad Sommeregg podelil v grajsko upravo ortenburškemu glavarju Andreju von Grabnu, je Ulrikov oče Friderik II. podelitev odobril, kar je lepo razvidno iz formulacije v fevdni knjigi: »Als dann [...] vnser lieber sun graf Vlreich vnserm getrewen Andren vom Graben [...] vnser haus vnd gesloss Sumrekg [...] geben vnd gelassen hat [...] geben (wir) darczu vnser hannd vrlaub gunst vnd guten willen wissentlich mit dem brief [...].«¹⁰ Enako je bilo leta 1451 v primeru Janka iz Snopuschawa, ki je prejel grad Mehovo.¹¹ Toda v praksi so lahko stvari funkcionirale tudi drugače. Ko so se slavonski pobiralci vojnega davka leta 1443 pri grofu Frideriku II. pozanimali, na katerih celjskih gospostvih v Slavoniji smejo pobirati davščine, jim je ta odgovoril, da le na njegovih, ne pa tudi na sinovih, kajti nad njimi nima nobene oblasti.¹² Ta dogodek kaže, da je Friderik kljub svojemu senioratu sovladal z Ulrikom II. Tako sta grofa nekatere stvari vodila vsak zase; nenazadnje do določene mere tudi vazale.

Pridobivanje vazalov

Celjski so vazale pridobivali na različne načine: s pridobivanjem posesti (skupaj z vazali), prisiljevanjem, prostovoljnim vstopom in tako dalje. Veliko vazalov oziroma vazalnih družin so celjski grofje pridobili z dedovanjem, to je prevzemom zapuščin izumrlih plemiških rodbin ali njihovih umrlih članov. Tri največje zapuščine so prevzeli od leta 1322 izumrlih Vovbržanov, leta 1418 izumrlih Ortenburžanov in leta 1363 umrlega Eberharda VIII. Walseeskega.¹³ Vovbrška dediščina, s katero so postali gospodarji Savinjske doline, in ortenburška, ki jim je prinesla številne posesti na Kranjskem ter zahodnem Koroškem, sta gotovo najpomembnejši.

Odgovor na vprašanje, kaj je motiviralo ljudi, da so prostovoljno vstopali med vrste celjskih vazalov, ne more biti enoznačen. Upoštevamo lahko željo po osebni, materialni in pravni zaščiti, pa tudi oportunitet in željo po izboljšanju življenjskih razmer. Revščina ni bila samo problem nepriviligiranih slojev srednjeveške družbe, ampak so se z njo spopadali tudi nekateri plemiči. Za revnega viteza, ki je nazadoval, je bila vazalna odvisnost in prosperiteta v službi gospoda boljša opcija od gotovega

10 CFKI, fol. 45v.

11 CKSL, 1451 VIII 13.

12 Klaič, *Zadnji knezi*, 66.

13 Zapuščinske izjave: CKSL, 1363 IV (Eberhard VIII. Walsee). CKSL, 1377 V 19 (Celjski Ortenburškimi). CKSL, 1377 XI 23 (Ortenburški Celjskim). Dedna pogodba med Žovneškimi in Vovbržani se ni ohranila.

socialnega propada. Za primer lahko vzamemo Petra iz Širja, ki se je leta 1383 odločil postati celjski vazal zaradi »manigultiger furdrung vnd gnad willen die mir der edel graf Herman von Cili getan hat vnd noch furbaz wol getün mag vnd auch durch pezzers scherms willen«, to je zaradi »velike podpore in milosti, ki mu ju je izkazal celjski grof Herman I. in mu ju želi še v bodoče, kot tudi zaradi boljše zaščite«. ¹⁴ Kako iskrene so te besede, seveda ne moremo vedeti.

Poleg prostovoljnih vstopov oziroma prestopov med vrste celjskih vazalov lahko predpostavljamo prisiljevanje s strani celjskih grofov. Friderik I. Žovneško-Celjski, ki je od 20. let 14. stoletja načrtno izgrajeval družinsko ozemlje, posebej na območju Savinjske doline, lokalnemu plemstvu ni puščal veliko manevrskega prostora. ¹⁵ Posebej odločno je obračunal s štajerskimi vitezi iz Turna pri Velenju, ki jih je kot dedič vovbrških grofov imel za sebi zapadle vazale, a so se ti skušali izviti iz njegove nadoblasti. Nazadnje je njihov odpor v letih 1357 in 1358 zlomil na sodnem procesu, ko Turnerjem ni ostalo drugega, kot da celjske grofe priznajo za svoje gospode. ¹⁶ Friderik I. je tudi od nekaterih drugih vazalov terjal priznanje svojega gospostva v obliki pisnega jamstva večne zvestobe in službe (Dienstreviers). Tovrstne vazalne zaobljube so za celjske grofe postale »popularne« ali, bolje rečeno, grofje so jih imeli za potrebne in so jih od različnih vazalov pogosto terjali do začetka 15. stoletja (zadnja znana je iz leta 1427). Zanimivo je, da so bili nekateri ljudje celjski vazali že leta, preden so obljubili večno vazalno zvestobo in službo. Zdi se, da so se v tem vmesnem času navezali na grofe. Vazali so praviloma obljubili, da bodo služili proti vsakomur, le proti deželnemu knezu ne. Meni edina znana izjema pri tem je Jakob Gumpeller, ki mu je grof Ulrik II. leta 1454 naložil, da mu mora služiti proti komurkoli brez izjeme. ¹⁷ V 15. stoletju, zlasti pa po letu 1418, celjski grofje niso imeli več potrebe, da bi od svojih vazalov (množično) terjali priznanje svojega gospostva. Takrat so bili že konstituirana evropska plemiška elita in najmočnejši teritorialni zemljiški gospodje v domačem prostoru, njihovi vazali pa so bili pripadniki generacije, ki se časa pred celjsko nadoblastjo verjetno ni več spominjala.

14 CKSL, 1383 VI 29.

15 Banfi, *Klientela*, 50–68.

16 SI AS 1063, sig. 4151. SI AS 1063, sig. 4152. SI AS 1063, sig. 4594. CKSL, 1357 V I. CKSL, 1357 V 9. CKSL, 1358 II 24.

17 CFK IIa, fol. 4.

Obveznosti celjskih grofov kot fevdnih gospodov in njihovih vazalov

Obveznosti, ki so izhajale iz fevdnega razmerja, so bile dvostranske. Celjski so kot fevdni gospodje oziroma seniorji svojim vazalom dolgovali zaščito, vazali pa celjskim grofom zvestobo, pokorščino, služenje in pomoč po potrebi brez ugovora in izgovora. Način služenja je bil odvisen od vazalovega položaja – vitezi so služili drugače kot meščani ali ženske – in je lahko bil natančno opredeljen. Nižje plemstvo je imelo viteško dolžnost, kar je pomenilo stalno pripravljeno na boj. Nekateri so morali služiti kot stražarji celjskih gospostev, drugi kot pehota, tretji kot konjeniki. Tisti, katerih dolžnost je bila varovati določeno celjsko posest (na primer kot gradiščani), so morali stalno bivati na njej ali v njeni neposredni bližini. Ti »statični vazali« so ostali celjska praksa vse do konca. Nekatere najdemo na strateško pomembnih gospostvih ob meji z Ogrsko (na primer v Rogatcu, Kostelu/Grafenwarthu in Krškem).¹⁸ Dober primer takega vazala je »ogrski mejaš« Krištof Reutter, ki ga je Friderik II. leta 1441 nastanil na kostelskem gospostvu tik ob ogrski meji, kjer je moral bivati in biti v stalni bojni pripravljenosti.¹⁹ Grajski upravniki (glavarji, gradiščani in oskrbniki) so služili po grajskem fevdnem pravu in bili dolžni braniti ter vzdrževati določen grad.²⁰ Duhovnikom, meščanom in ženskam ni bilo treba niti niso bili zmožni služiti kot vitezi. V »fevdnih listinah« – podelitvah in reverzih – pa služenje pogosto sploh ni (natančno) opredeljeno. Tega si ne moremo razlagati drugače, kot da je bilo samoumevno in ga ni bilo treba posebej izpostavljati. Celjski grofje so za vsakega vazala vedeli, kakšne obveznosti ima, in vsak vazal je vedel, kako mora služiti.

A služba grofom ni bila vedno zastonj, saj so bili celjski grofje dolžni poravnati nekatere stroške (izdatke) in škodo, ki bi jo vazali utrpeli v njihovi službi. Gradiščani, na primer, so bili za svojo službo plačani ter jim ni bilo treba kriti stroškov nastanitve in preskrbe grofov in njihovih ljudi na gradovih, ki so jih imeli v upravi. Hansu Steinerju (s Kamna na Gorenjskem), ki se je dolgo izkazoval z zvestobo in službo Frideriku II. in Ulriku II., sta celjska grofa leta 1441 obljubila in mu tudi odobrila doživljenjsko letno izplačilo v višini sto dunajskih pfeningov, vendar je moral za to »nagrado« še naprej služiti tako brezpogojno kot do takrat.²¹

18 SIAS 1063, sig. 4075. SIAS 1063, sig. 4126. CKSL, 1344 II 20. CKSL, 1352 VIII 14. CFK I, fol. 43v.

19 CFK I, fol. 43v.

20 Podrobneje o grajskem fevdnem pravu in gradiščanstvu Kos, *Vitez in grad*, 62–69.

21 CFK I, fol. 55.

Deželna pripadnost vazalov celjskih grofov

Po deželni pripadnosti so bili celjski vazali večinoma iz domačega prostora grofov (to je Spodnje Štajerske in kasneje Kranjske, Koroške ter Marke in Metlike), kjer je bil njihov vpliv najopaznejši, a praviloma je bil poglobljen tako imenovani »posestni stik« – tam, kjer je bila posest grofov, lahko iščemo njihove vazale. Da so celjski vazali imeli bivališče na celjski posesti, je bilo prej pravilo kot izjema. Tako imenovani domači prostor celjskih grofov ni bil statičen, ampak se je spreminjal (širil) z njihovo posestno ekspanzijo. Prav tako se je spreminjala vplivna sfera celjskih grofov. V prvi polovici 15. stoletja so bili grofje kot veliki posestniki (teritorialni zemljiški gospodje) prisotni na Spodnjem Štajerskem, Kranjskem, zahodnem Koroškem in v Slavoniji, njihov vpliv pa je bilo mogoče zaznati v bistveno širšem prostoru. Izviti se izpod fevdne nadoblasti celjskih grofov je bilo na ozemlju, ki so ga obvladovali, izredno težavno. Kot sorodniki in zavezniki nekaterih dinastov so imeli celjski grofje povezave s habsburškim, luksemburškim, jagielonskim (poljskim), goriškim in wittelsbaškim (bavarskim) dvorom, kjer je bila socialna fluktuacija bistveno večja in kjer je bilo vedno mogoče priti v stik s potencialnimi (novimi) vazali. S socialnim dvigovanjem celjskih grofov je tudi njihov dvor postajal vse bolj privlačen za ljudi, ki so zase ali za svojo družino iskali kratko- ali dolgoročno socialno-ekonomsko prosperiteto v službi pomembnih gospodov. Zelo nazoren primer človeka, ki je kariero ustvaril v službi celjskih grofov in se povzpел po družbeni lestvici, je češki najemnik in vojskovodja Jan Vitovec, ki je bil naslednik celjskih grofov v zagorski in sternerberški grofiji, uspel pa mu je tudi dvig iz viteškega v gosposki stan.²²

Največ celjskih vazalov je bilo iz notranjeavstrijskega deželnega prostora, to je s Štajerske, Kranjske in Koroške,²³ pojavljajo pa se tudi »prišleki« iz manj in bolj oddaljenih regij, na primer z Goriške, iz Furlanije, s Tirolske, iz Avstrije, z Bavarske, Švabske, Češke in iz Turingije. Vazalov z Ogrske je izredno malo, eden takih je Benedikt Turóci (iz komitata Turóc na Ogrskem), pomemben človek na dvoru grofa Ulrika II., ki je imel v fevdu dvor Komor v hrvaškem Zagorju.²⁴

²² Banfi, *Klientela*, 152–55.

²³ Prim. Kosi, *Celjska klientela*, 45–47.

²⁴ CFK I, fol. 123v.

Tabela 3: Deželna oziroma krajevna pripadnost vazalov, navedenih v fevdni knjigi grofa Friderika II. Celjskega (1436–1447) in grofa Ulrika II. Celjskega (1454–1456)

Vir: Fevdni knjigi grofov Celjskih za grofiji Celje in Ortenbrug iz let 1436–1447 oziroma 1454–1456

Dežela/regija	Friderik II.	Ulrik II.
Štajerska	144	41
Kranjska	180	100
Koroška	156	84
Goriška	1	1
Furlanija	1	–
Slavonija	5	–
ostalo/neznano	56	19

Stanje na Ogrskem

Na Ogrskem, kjer fevdni sistem ni bil razvit, celjski grofje med tamkajšnjim plemstvom niso mogli na široko izvajati (uvajati) fevdnih praks, kljub temu pa zasledimo nekaj ljudi, ki so prejeli fevde na Ogrskem. Poleg že omenjenega Benedikta Turócija so mi iz let 1436–1444 znani Viljem Puhler, Jurij in Baltazar Glaner, gozdar Petrič, Sigmund Hantschacher, Hans Meusenreuter, topniški mojster Andrej Eulenschmied, gradbeni mojster Janko (morda Janko iz Snopuschawa), domnevno brata Jurij in Hans z Grebena, Jan Vitovec, Mert mit der Seel, Peter Schweinpeck ter brata Hans in Wolfgang iz Martinca (danes Martinec Orehovički v zagorsko-krapinski županiji).²⁵ Na tem mestu bi izpostavil primer Viljema Puhlerja in bratov iz Martinca. Prvi je prejel svoj fevd »nach lanndesgewonhait in Vngern,« druga pa »nach recht vnd gewonhait vnser grafschafft Seger.«²⁶ Ti formulaciji kažeta, da je bila na Ogrskem (v Slavoniji) v tem času že izoblikovana praksa prejemanja oziroma uživanja fevdov po lokalnih običajih, celjski grofje pa so v zagorski grofiji, ki so jo imeli za zasebno domeno, uvajali fevdne prakse, kot so jih poznali v Svetem rimskem cesarstvu.

25 CFK I, fol. 75, 112v, 113v, 116v, 121v, 127.

26 CFK I, fol. 75, 121v.

Značilnosti fevdnega dvora celjskih grofov

Celjski fevdni dvor (vazalna skupnost) je bil socialni mikrokozmos. Večji ko je postajal, bolj prepleteni so bili celjski vazali med seboj. To lahko opazimo zlasti v prvi polovici 15. stoletja, ko so bili številni celjski vazali v medsebojnem bližnjem ali daljnem sorodstvu – očetje in sinovi, strici in nečaki, bratje, bratranci, zeti in tasti in tako dalje. Do določene mere so celjski grofje posegali v ženitne zadeve svojih vazalov. Hans von Weissenegg in njegova žena Wilburga sta leta 1390 obljubila, da lahko celjski grofje Wilburgino hčer, ki je bila spočeta v zakonu s prejšnjim (pokojnim) možem, poročijo po svoji volji, ko (in če) doseže dvanajst let, sama pa jo bosta primerno oskrbela z doto. V vmesnem času bosta za hčer lepo skrbela in je ne bosta poročila proti volji grofov.²⁷ Ta dogodek ima reminiscenco na ministeriale, o katerih pa v tem času ne moremo govoriti. Drug zanimiv primer je iz leta 1444 in zadeva Viljema Lausingerja. Viljem je bil nezakonski partner vdove nekoč pomembnega celjskega uradnika Sigmunda Hantschacherja in je grofom obljubil, da se bo poročil s pokojnikovo ženo. Grof Friderik II. je njemu in njegovi bodoči soprogi v tem primeru obljubil grad Bednja v hrvaškem Zagorju (prej v fevdu omenjenega Hantschacherja), ki ga bosta prejela in obdržala, a le tako dolgo, dokler ne bo Sigmundov sin dosegel polnoletnosti (šestnajst let). Takrat mu bosta morala Viljem in soproga prepustiti omenjeno posest.²⁸ Vendar o načrtno izdelani ženitveni politiki, vodeni s strani grofov, ki bi bila redna praksa na celjskem fevdnem dvoru, ne moremo govoriti. Za kaj takega ni bilo možnosti, ker je manjkal osnovni pogoj – ministerialni položaj vazalov.

Fevdni dvor pa je bil tudi mobilen v prostoru – nekateri vazali so sčasoma zamenjali bivališča, eni trajno, drugi začasno. Sploh gradiščani so morali krajši ali daljši čas bivati na gradovih, ki so jih prejeli v upravo, ti pa so lahko ležali v povsem drugi deželi ali celo državi, kot zgovorno kažejo primeri številnih celjskih gradiščanov v Slavoniji. Iz kroga vazalov so celjski grofje »rekrutirali« tudi svoje spremljevalce – lastni dvor kot mobilno institucijo, ki jih je spremljal na poti, kamorkoli so šli – in pa uradnike, ki so tvorili celjsko dvorno-teritorialno upravo.²⁹

Vsi celjski vazali niso bili samo vazali celjskih grofov, ampak so imeli tudi druge fevdne gospode. To so bili predvsem veliki fevdalci, kot so škofje in deželni knezi, ki so bili največji zemljiški lastniki, njihovi fevdni nadoblasti pa se je bilo skoraj nemogoče izogniti. V našem prostoru so to bili oglejski patriarhi, krški škofje ter kranjski, štajerski in koroški deželni knezi – habsburški vojvode – pa tudi teritorialni zemljiški gospodje, ki niso bili knezi, kot so bili ortenburški grofje in svibenski gospodje. Pri večkratnih vazalnih odvisnostih razmerje med njimi nikoli ni bilo uravnoteženo, ampak je določen fevdni gospod vedno imel glavno težo, bil je glavni vazalov fevdni gospod. Pri nekaterih vazalnih oziroma vazalnih rodbinah je mogoče opaziti, da so z vidika vazalne orientiranosti celjske grofe imeli za svoje glavne fevdne gospode. To velja predvsem

27 CKSL, 1390 VII 27.

28 CFK I, fol. 127.

29 Banfi, Uprava, 21–58.

za tradicionalne vazalne rodbine – tiste, katerih najpomembnejša gospostva so bila celjska posest (fevd), in tiste posameznike, ki so v dvorno-teritorialni upravi celjskih grofov oziroma na celjskem dvoru imeli pomembne funkcije. A tako kot so človeški odnosi nestalni, so bila nestalna tudi fevdna razmerja (vazalno-gospodski odnosi). Tako lahko na fevdnem dvoru celjskih grofov opazimo fluktuacijo odnosov. Struktura celjskega fevdnega dvora ni bila statična, ampak se je dolgoročno spreminjala v vseh pogledih – po številu, socialni sestavi, spolu in tako dalje.

V 15. stoletju lahko govorimo že o nekaterih tradicionalnih vazalnih rodbinah, katerih pripadniki so bili »vazali s tradicijo«, bili so torej člani družin, katerih številni predniki so bili več generacij vazali celjskih grofov in so grofe imeli za svoje glavne fevdne gospode. Med tradicionalne vazalne rodbine lahko uvrstimo tiste, ki so si jih grofje podredili že zelo zgodaj v 14. stoletju in so preživele v 15. stoletje ali celo preživele celjske grofe ter ves čas ostale pod njihovo fevdno oblastjo. Veliko teh rodbin je iz matičnega prostora celjskih grofov, zlasti s Spodnje Štajerske (Posavinje), nekaj pa tudi s Kranjske, njihovi sedeži (gospostva) pa so bili posest (fevd) celjskih grofov. Med te rodbine so sodili Vaisti, Helfenberski, Turnerji in njihova veja Forhteneški, Mindorferji ter razvejan rod Ucmána iz Rogatca, ki ga vodimo pod imenom Rogaško-Lemberško-Rifniški-Žovneški.³⁰ Po drugi strani na celjskem dvoru naletimo na nekaj izredno pomembnih vazalov, ki so kot komet – pojavijo se od »nikoder«, imajo visoke urade in ne zapustijo potomcev (med celjskimi vazali). Takšen primer je Hans Meusenreuter, dolgoletni kancler in svetovalec celjskih grofov, ki je bil v prvi polovici 15. stoletja eden najpomembnejših ljudi na celjskem dvoru.

Poleg prostorske mobilnosti lahko govorimo o službeni mobilnosti. Med celjskimi vazali zasledimo take, ki so vse življenje prebili v službi grofov, in take, ki so menjavali (primarne) službene gospode. Seveda je bilo mogoče istočasno aktivno služiti več gospodom. Če gospodje niso bili sprti ali v fajdi, to ni bilo problematično. Nič nenavadnega ni bilo niti to, da so člani iste družine služili različnim gospodom. V nekaterih primerih je mogoče opaziti postopno zblíževanje posameznika s celjskimi grofi, še preden je pristal na njihovem dvoru kot vazal ali uradnik. Celjski dvorni mojster Herman Safner (1412–1413)³¹ je bil na primer namestnik (upravitelj) grofa Hermana II. kot kranjskega deželnega glavarja,³² preden ga je ta po odsluženem stažu vzel na svoj dvor. Nekateri pa imajo celo (pred)zgodovino nasprotovanja celjskim grofom – kasnejši celjski dvorni mojster Franc von Strassoldo (1443–1445)³³ se je v času celjsko-habsburške fajde (1437–1443) kot vojaški najemnik angažiral na strani štajerskega vojvode Friderika V. Habsburškega proti Celjskim in nima predhodnih izkazanih stikov z grofi. Ravno služba drugim gospodom je bila včasih vzrok, zaradi katerega so ljudje prišli v stik s celjskim dvorom. Ortolf s Hornegga z današnje avstrijske Štajerske je v drugi četrtini 14. stoletja verjetno prišel na Spodnjo Štajersko – v žovneški prostor – kot habsburški gradiščan na Vojniku in po naključju pristal med

30 Kos, *Vitez in grad*, 312.

31 SI AS 1063, sig. 4416. CKSL, 1412 IX 3. Kosi, Celjska klientela, 54.

32 CKSL, 1395 VIII 23.

33 CFK I, fol. 138v. Gnirs, *Eine Abrechnung*, 23. Kosi, Celjska klientela, 54. Banfi, *Klientela*, 147, 148, 204.

klientelo Friderika I. Žovneškega.³⁴ Mlajši primer je celjski maršal Rudolf von Ehingen s Švabske, ki je v začetku 15. stoletja prišel na dvor kralja ogrskega in nemškega kralja Sigismunda Luksemburškega in tam spoznal grofa Hermana II., ki ni bil nihče drug kot Sigismundov tast.³⁵

Analiza celjske dvorno-teritorialne uprave kaže, da na celjskem dvoru vazali praviloma niso imeli več funkcij (uradov, služb) istočasno.³⁶ Visoki uradniki, kot so dvorni mojstri ali maršali, praviloma niso bili hkrati še gradiščani ali glavarji. Ena od izjem je Jošt Helfenberški, ki je bil celjski glavar (1452–1454)³⁷ in dvorni mojster (1454) hkrati.³⁸

Celjski grofje so kot fevdni gospodje imeli pravico svojim vazalom v okviru fevdnih zadev po fevdnem pravu soditi pred svojim fevdnim sodiščem. To so praviloma sestavljali fevdni gospod kot vrhovni sodnik in vazali kot prisedniki.³⁹ Vazale, ki so kršili svoje dolžnosti, prelomili zvestobo ali niso poravnali svojih dolgov, za katere so jamčili s svojimi (celjskimi) fevdi, so lahko grofje kaznovali z zaplembo (odvzemom) fevda, a takih primerov ni prav veliko. Ne vemo niti tega, ali je na celjskem dvoru sploh obstajalo fevdno sodišče kot institucija ali pa so celjski sodili bolj arbitrarno. Indic, da so bili celjski vazali do določene mere vključeni v fevdne zadeve na celjskem dvoru, je primer Erazma s Kamna, ki mu je grof Friderik II. leta 1445 zaplenil fevde, še prej pa je o tem obvestil svoje vazale.⁴⁰ Grof je ravnal enako, ko je zaplenil fevde Joštu Auerju.⁴¹ Zaplemba fevdov je doletela tudi radeška tržana Pavla am Art in nekega Mateja, ki sta zaradi nezvestobe izgubila vsak svojo hišo.⁴² Poleg nezvestobe je lahko vazal fevde izgubil tudi zaradi dolgov. O tem govori primer Erazma s Kamna iz leta 1436. Erazem ni pravočasno poravnal dolgov celjskim grofom, za poravnavo katerih je pisno jamčil s svojimi fevdi, zato jih je posledično izgubil (kazen morda ni bila tako huda, kajti fevdi so bili nato podeljeni njegovemu sorodniku Hansu s Kamna).⁴³ Primer zase sta brata Sigmund in Hans Zekarner, dediča Sigmunda Zekarnerja, ki je umrl, ne da bi poravnal dolg Andreju Holleneggerju, za katerega je jamčil s celjskimi fevdi. Podedovani dolg se je nato prenesel na brata Zekarner kot Sigmundova dediča, ki pa ga nista namerala poravnati, zato je Hollenegger leta 1446 iskal pravico pred štajerskim ograjnim sodiščem v Gradcu, pred katerim je uspešno tožil brata Zekarner. Celjskim grofom ni ostalo drugega, kot da so podedovane fevde vzeli bratoma Zekarner in jih podelili Holleneggerju.⁴⁴ To, da je Hollenegger iskal pravico pred ograjnim sodiščem, kaže, da celjski grofje, ki so morali biti z razmerami svojih vazalov seznanjeni, niso zmogli

34 Banfi, *Klientela*, 68.

35 Prav tam, 133.

36 Podrobno o celjski dvorno-teritorialni upravi Banfi, *Uprava*, 21–58. Banfi, *Klientela*, 193–248.

37 SI AS 1063, sig. 4556. ADG Regesti, 1452 VIII 10. CKSL, 1454 III 17. CKSL, 1454 IV 4. CKSL, 1454 VIII 28.

38 Kot dvorni mojster in celjski glavar je omenjen le v CKSL, 1454 III 17. Podrobno o Joštu Helfenberškemu Banfi, *Jošt Helfenberški*.

39 Gl. Spieß, *Das Lehnswesen*, 36, 37.

40 CFK I, fol. 63.

41 CFK I, fol. 133.

42 CFK I, fol. 102, 109v, 110.

43 CFK I, fol. 34.

44 CFK I, fol. 137v.

rešiti spora in da so v tem času upoštevali podrejenost štajerskemu deželnemu knezu (vojvodi), v imenu katerega je ograjno sodišče razsodilo spor.

Fevdne prakse celjskih grofov

Vazale, ki so se izkazali z zvestobo in službo, so celjski grofje nagrajevali s podelitvami (novih, boljših) fevdov ali z raznimi ugodnostmi. Oglejmo si nekaj primerov. Herman II. je svojega svetovalca Janeza iz Mile in njegovega brata Nikolaja – po izvoru iz Turingije⁴⁵ – oprostil plačevanja mestnega davka od hiše v Celju, ki jima jo je podelil v fevd.⁴⁶ Plačevanja mestnega davka v Celju je bil leta 1449 oproščen tudi Nikolaj Pürcher, kuhinjski mojster Friderika II.⁴⁷ Poleg Pürcherja je Friderik II. »nagradil« tudi svojega drugega kuhinjskega mojstra, Ulrika Ayrrerja, ki mu je leta 1444 podelil dvorni mlin v trajni užitek in obljubil, da mu bo pomagal obnoviti mlinsko kolo, če se bo zlomilo (ta mlin je pod enakimi pogoji imel pred tem že zvesti celjski mestni sodnik Henrik Erlauer).⁴⁸ Pri Frideriku II. so bili dobro zapisani tudi njegovi trije kuharji Jarne, Mert in Baltazar, ki so vsi prejeli fevde.⁴⁹

Zveste vazale in tiste, ki so se odlikovali po sposobnostih, so celjski grofje jemali v službo in jih imenovali na različne uradniške položaje v svoji dvorno-teritorialni upravi.⁵⁰ Večina vazalov, ki je leta 1430 grofa Ulrika II. spremljala na njegovem potovanju v Španijo, je kasneje prosperirala na njegovem dvoru in opravljala pomembne dvorne ali teritorialne funkcije.⁵¹

Celjski grofje so podeljevali dvoje vrst fevdov: prave in grajske. Pravi fevd je lahko bil deden, fevdnik pa ga je praviloma imel v doživljenjskem užitku. Fevde lahko razdelimo glede na način, kako so služili od njih, in sicer na viteške ter neviteške fevde. Od viteških fevdov so služili z viteško službo. Ti fevdi so bili »rezervirani« za plemstvo. Iz okoli leta 1454 imamo zanimiv primer fevdnice Barbare von Gendorf, ki so ji grofje obljubili, da bo po smrti očeta in moških sorodnikov obdržala očetove fevde, a ker sama ne more služiti kot vitez, bo morala za to po potrebi poslati oboroženega hlapca na konju.⁵² Od neviteških fevdov niso služili, ampak plačevali ali oddajali dajatev v naturalijah (praviloma enkrat na leto). Fevde proti plačilu so prejemale meščani, duhovniki, ženske in kosezi. Ti fevdi so bili manjši od viteških fevdov. Naj navedemo nekaj primerov neviteških fevdov. Kranjski meščan Florijan, ki je leta 1436 od Friderika II. prejel v fevd dve desetini, je bil dolžan grofom letno oddajati dve vedri vina sorte rebula ter ju

45 Banfi, *Klientela*, 158, 159.

46 SI AS 1063, sig. 6596. CKSL, 1407 I 26.

47 CKSL, 1449 VIII 30.

48 CFK I, fol. 127.

49 CFK I, fol. 101v, 123v, 124.

50 Gl. Banfi, *Uprava*.

51 Häbler, *Das Wallfahrtsbuch*, 44. Banfi, *Uprava*.

52 CFK IIa, fol. 10, 11v.

osebno dostaviti v Celje.⁵³ Gašperju iz Radovljice, pisarju Friderika II. (1436–1445), je bilo naloženo, da za prejeti fevd plačuje eno marko pfeninga letno, ki pa ni šla grofom, ampak njihovemu župniku v Celju.⁵⁴ Jedert in njen sin Mert sta za prejete fevde ravno tako morala plačevati pet oglejskih pfeningov letno.⁵⁵ Posebna vrsta neviteškega fevda je bil tako imenovani koseški fevd ali Edlingtum, od katerega so plačevali eno marko letno. Koseške fevde so lahko prejeli tudi tisti, ki niso bili kosezi, vendar pod enakimi pogoji.⁵⁶ Če so bili viteški fevdi vir vojaške službe, lahko v neviteških fevdih vidimo vir finančnih in materialnih prihodkov. Celjska fevdna praksa je poznala tudi tako imenovane proste fevde, od katerih ni bilo treba služiti na noben način, a jih ne smemo zamenjevati z alodom (privatno lastnino). Eden od posestnikov prostega fevda je bil Jakob Laider, ki je leta 1436 prejel hišo v Lembergu in vinograd ob njej, od tega pa mu ni bilo treba plačevati davka in kakorkoli služiti.⁵⁷

Grajski fevdi (Burglehen) niso bili pravi fevdi, ampak je šlo za podelitev gradu v oskrbo (upravo).⁵⁸ Na teh gradovih so celjski grofje imeli tako imenovano pravico do odprtega gradu (Öffnungsrecht), kar je pomenilo, da so oni in njihovi poverjeni ljudje imeli ves čas možnost prostega vstopa in izstopa iz gradu ter oskrbo s hrano in pijačo, pa tudi nočitev po potrebi, vendar na lastne stroške, tako da niso finančno in materialno bremenili gradiščana.⁵⁹ Grajski fevdi niso bili v trajnem užitku in praviloma tudi ne dedni. Zvezani so bili s službo varovanja in oskrbovanja gradu po grajskem fevdnem pravu. Celjski grofje so svoje najpomembnejše gradove obdržali v grajski upravi in jih niso podeljevali v pravi fevd.⁶⁰

Celjski so fevde podeljevali tistim, ki so bili stari najmanj šestnajst let, kar je bila v tistem času običajna starost, pri kateri je človek postal polnoleten.⁶¹ Poznamo primere, ko so bili mladoletnim osebam fevdi pridržani do njihove polnoletnosti.⁶² Pridržanje je pomenilo, da so bili fevdi »rezervirani« za njih in jih grofje niso imeli namena podeliti nikomur drugemu. Pridržani fevdi niso bili nič drugega kot dediščina, ki je mladoletnikom pripadala po njihovih starših, ki so bili celjski vazali. V pridržanju lahko vidimo obliko jamstva s strani grofov, ki so svojim bodočim vazalom zavarovali to, kar jim je pripadalo po fevdnem pravu. Pridržanje fevdov mladoletnim osebam je bilo omejeno na čas, ki je bil potreben, da so dosegli polnoletnost. Iz fevdne knjige grofa Friderika II. imamo celo primer, ko so bili mladoletnim osebam fevdi pridržani tri leta.⁶³ Predvidevamo, da so ob dosegu polnoletnosti imeli na voljo še leto in dan, kot je bilo običajno za druge vazale po smrti gospoda ali polnoletne dediče umrlega vazala, da prevzamejo fevde. Fevdi so lahko bili pridržani tudi vazalom, ki se v predvidenem

53 CFK I, fol. 10v.

54 CFK I, fol. 18. Banfi, Uprava, 32.

55 CFK I, fol. 31.

56 CKSL, 1421 V 22.

57 CFK I, fol. 78v.

58 Podrobneje o grajski upravi Kos, *Vitez in grad*, 64–74. Gl. tudi Spieß, *Das Lehnswesen*, 38.

59 Kos, *Vitez in grad*, 45, 46.

60 Gl. Kosi, *Grajska politika*, 484, 485.

61 Gl. CFK I, fol. 127. Celjska kronika, 144.

62 Iz leta 1437 imamo serijo pridržanih fevdov. Gl. CFK I. fol. 42v, 43.

63 CFK I, fol. 43.

roku niso zglasili in jih prevzeli, če so le pravočasno obvestili grofa. Takih primerov ni veliko; omenili bi lahko Tirolca Jakoba Trappa iz leta 1455.⁶⁴ Če so dediči prejeli iste fevde, kot jih je imel pokojni vazal, kar je bilo pri celjskih vazalih pogosto, so praviloma podedovali iste obveznosti.

Poleg tega, da so bili fevdi nekomu pridržani, so lahko bili tudi obljubljeni. Razlika med pridržanim in obljubljenim fevdom je bila v tem, da pridržani fevd ni bil v posesti nikogar, obljubljeni fevd pa je (še) imel fevdnika. Pri meni znanih obljubah gre bolj ali manj za obljubo podelitve gradu v pravi fevd.⁶⁵ Celjski grofje so fevde obljubljali le najzvestejšim vazalom – v teh obljubah lahko vidimo njihovo fevdno politiko. Frideriku Čušperškemu, ki mu je leta 1441 grozilo, da bo umrl brez neposrednih potomcev, je Friderik II. izkazal posebno milost in obljubil, da bo grad Boštanj, če bo umrl brez potomcev, podelil njegovemu bratrancu.⁶⁶ Celjskemu dvornemu mojstru Erazmu Lihtenberškemu je bila še pred letom 1441 obljubljena druga polovica gradu Rifnik, in to kmalu potem, ko je kupil in prejel v fevd prvo polovico.⁶⁷ Viljema Lausingerja in njegov primer – obljubo gradu Bednja – pa smo že omenili.

Vrsta fevda je bila odvisna od socialnega položaja fevdnika in drugih dejavnikov. Plemiči so praviloma prejeli večje, boljše in številčnejše fevde kot meščani; enako moški v primerjavi z ženskami znotraj istega družbenega stanu. Najpogostejši fevdi so bile različne agrarne nepremičnine, v prvi vrsti hube (kmetije), vasi, različne vrste obdelovalnih površin (njive, vrtovi, vinogradi, sadovnjaki), druge vrste kmetijskih površin (pašniki, travniki), gozdovi in različne vrste desetin ter drugih prihodkov. Plemiči so prejeli še dvore (skromnejša utrjena bivališča)⁶⁸ in hiše v mestih, manjše število pomembnejših pa tudi gradove. Na nekaterih gradovih so si celjski grofje pridržali pravico do odprtega dostopa. Revnejši plemiči so verjetno prebivali kar na kmetijah (hubah).⁶⁹

Znotraj skupine plemenitih vazalov je opazna socialna stratifikacija. Uglednejši in/ali zvestejši vazali niso bili imenovani le na pomembnejše položaje v celjski dvorno-teritorialni upravi, ampak so prejeli tudi boljše in številčnejše fevde. Ta »fevdna elita« so bili posestniki (fevdniki) gradov. Med rekorderje med celjskimi fevdniki zagotovo sodita Herman Kozjaški in Sigmund Sebriacher. Oba sta bila pomembna vazala na celjskem dvoru in oba so celjski grofje nagradili s kar dvema gradovima hkrati. Prvi je prejel Mirno in Ekenštajn,⁷⁰ drugi pa Šalek in Mokrice.⁷¹ Vsi celjski vazali pa niso imeli »sreče«, da bi oni ali njihova družina kontinuirano prebivali na določenem celjskem gradu, ampak so zaradi različnih okoliščin grad izgubili ali bili premeščeni na drugega. V fevdnem prometu so bila aktualna tudi gradišča (Burgstall), to so do določene mere porušeni oziroma uničeni gradovi, ki so še vedno imeli potencialno

64 CKSL, 1455 VIII 10/2.

65 CKSL, 1360 VII 30. CKSL, 1361 VII 13/20. CFK I, fol. 100. CFK I, fol. 104v.

66 CFK I, fol. 100.

67 CFK I, fol. 104v.

68 Kos, *Vitez in grad*, 33–36.

69 Prav tam, 34.

70 CFK I, fol. 95.

71 CFK IIb, fol. 23v–25.

bivalno funkcijo, zato so jih Celjski podeljevali v fevd. Jurij Rauber ml., na primer, je leta 1455 prejel porušeni Kravjek z dovoljenjem, da ga obnovi.⁷²

Viri in literatura

Arhivski viri

- SI AS – Arhiv Republike Slovenije:
 - SI AS 1063 – Zbirka listin (1163–1868).

Literatura

- Banfi, Jaka. Jošt Helfenberški (Soteški) (ok. 1388–1458): krvnik Veronike Deseniške?. *Zgodovinski časopis* 77, št. 1–2 (2023): 38–59.
- Banfi, Jaka. *Klientela celjskih grofov. Doktorska disertacija*. Ljubljana, 2023.
- Banfi, Jaka. Uprava grofov Celjskih (1341–1456). *Kronika* 70, št. 1 (2022): 21–58.
- Brunner, Otto. *Land and Lordship: Structures of Governance in Medieval Austria*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1992.
- Klaić, Nada. *Zadnji knezi Celjski v deželah Sv. krone*. Celje: Prese, 1991.
- Kos, Dušan. *Blesk zlate krone. Gospodje Svibenski – kratka zgodovina plemenitih nasilnikov*. Ljubljana: Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, 2003.
- Kos, Dušan. *Vitez in grad: vloga gradov v življenju plemstva na Kranjskem, slovenskem Štajerskem in slovenskem Koroškem do začetka 15. stoletja*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2005.
- Kosi, Miha. Celjska klientela. Socialna in prostorska mobilnost plemstva v službi grofov Celjskih. V: Boris Golec (ur.). *Družbena identiteta in mobilnost v slovenskem prostoru med poznim srednjim vekom in 20. stoletjem*, 11–64. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2019.
- Kosi, Miha. Celjski. V: Barbara Šterbenc Svetina (ur.). *Novi Slovenski biografski leksikon. Zv. 4: C*, 83–98. Ljubljana: Založba ZRC, 2022.
- Kosi, Miha. Grajska politika – primer grofov Celjskih. *Kronika* 60, št. 3 (2012): 465–94.
- Spieß, Karl-Heinz. *Das Lehnswesen in Deutschland im hohen und späten Mittelalter*. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2011.
- Štih, Peter in Vasko Simoniti. *Na stičišču svetov: Slovenska zgodovina od prazgodovinskih kultur do konca 18. stoletja*. Ljubljana: Modrijan, 2009.
- Štih, Peter. Celjski grofje, vprašanje njihove deželnoknežje oblasti in dežele Celjske. V: Vincenc Rajšp (ur.). *Grafenauerjev zbornik*, 227–56. Ljubljana: ZRC SAZU, 1996.
- Štih, Peter. Dežela Grofija v Marki in Metliki. V: Vincenc Rajšp in Ernst Brückmüller (ur.). *Vilfanov zbornik: Pravo – zgodovina – narod*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 1999, 123–46.

72 CFK IIb, fol. 30v, 31v.

Neobjavljeni viri

- ADG Regesti – Regesti listin arhiva škofije Krka (tipkopis). Arhiv škofije Krka, Celovec.
- CFK I – Fevdna knjiga grofov Celjskih za grofiji Ortenburg in Celje 1436–1447. Arhiv Republike Slovenije, Ljubljana. AS 1073, Zbirka rokopisov, I-57r (tipkopis Boža Otorepca hranjen na Zgodovinskem inštitutu Milka Kosa ZRC SAZU v Ljubljani).
- CFK IIa – Fevdna knjiga grofov Celjskih za grofijo Ortenburg 1454–1456. Arhiv Republike Slovenije, Ljubljana. AS 1073, Zbirka rokopisov, I-2r (tipkopis Boža Otorepca hranjen na Zgodovinskem inštitutu Milka Kosa ZRC SAZU v Ljubljani).
- CFK IIb – Fevdna knjiga grofov Celjskih za grofijo Celje 1454–1456. Arhiv Republike Slovenije, Ljubljana. AS 1073, Zbirka rokopisov, I-3r (tipkopis Boža Otorepca hranjen na Zgodovinskem inštitutu Milka Kosa ZRC SAZU v Ljubljani).
- CKSL – Centralna kartoteka srednjeveških listin (tipkopis Boža Otorepca hranjen na Zgodovinskem inštitutu Milka Kosa ZRC SAZU v Ljubljani).

Objavljeni viri

- Celjska kronika – Die Cillier Chronik. Text mit kritischer Einleitung und historischen Erläuterungen. Franz Krones. *Die Freien von Saneck und ihre Chronik als Grafen von Cilli*. Graz: Verlag Leuschner & Lubensky, 1883.
- Gnirs, Anton. Eine Abrechnung über Ausgaben und zugehörige Einnahmen für das Söldneraufgebot Friedrichs III. im Krainer Krieg 1442–43: Fragment eines gleichzeitigen Rechnungsbuches des Franz von Strassau. *Zweiter Jahresbericht der K. K. Staatsrealschule in Pola. Veröffentlicht am Schlusse des Schuljahres 1908/1909*, 22–28. 1909.
- Häbler, Konrad. *Das Wallfahrtsbuch des Hermannus Kunig von Vach und die Pilgerreisen der Deutschen nach Santiago de Compostela*. Strassburg: J. H. Ed. Heitz (Heitz & Mündel), 1899.